

PLEIN AIR “PAPER” FROM 1996 TO 2003 – FOUNDATION AND CONTRIBUTION TO DEVELOPMENT OF PAPER ART IN BULGARIA

Nedko V. Nedkov

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: *In 2025, 30 years have passed since the beginning of the "Paper" project, a theme on which the team of the Dobrich Art Gallery works, develops and promotes. Through exhibitions, plein airs, lectures, publications, demonstrations and practical work with children, the theme "Paper" has established itself as a new artistic territory and an independent creative practice, which has led to the legitimization of concepts such as paper art, handmade and author's paper, etc. in Bulgaria. After the first exhibition in Dobrich in 1995, the initiative grew into an annual plein air, despite a break of several years, it has been revived again and continues to this day.*

Keywords: *Paper; Paper Mache; Plein Air; Paper Art; Dobrich Art Gallery; Dobrich; Adelina Popnedeleva; Vladimir Ovcharov; Asadur Markarov; Evelina Handjieva; Vihroni Popnedelev; Penka Dimitrova; Verzhiniya Markarova; Nedko Nedkov*

ПЛЕНЕР „ХАРТИЯТА“ ОТ 1996 ДО 2003 Г. – ОСНОВОПОЛАГАНЕ И ПРИНОС В РАЗВИТИЕТО НА ХАРТИЕНОТО ИЗКУСТВО В БЪЛГАРИЯ

Привличайки повече от 200 автори от 20 държави в Европа, Азия и Америка, пленер „Хартията“ се утвърждава не само като културно събитие с регионален характер, а и като творческа лаборатория, място за обмен на знания и техники, платформа за формиране на общност от съмишленици.

Поставяйки акцент върху процеса на създаване, материалът хартия става водещ като първичен художествен акт, а не като готова основа за творчески продукт. Свободата и експериментът провокират автори от различни поколения и жанрове да „навлязат в дълбочина“ в проблема „хартия“ и нейните различни проявления, да разлагат, да променят

физичните ѝ качества, плътност, цветност, да реструктурират, моделират и преобразяват. Да я разберат и приемат за посока на творческо себеизразяване.

Изложението има за цел да проследи историческите предпоставки за възникването на пленер „Хартията“, организиран от Художествена галерия (ХГ) – Добрич. Да разгледа етапите на развитие на проекта и характеризира, от дистанцията на времето, приноса му и влиянието на културните процеси, за утвърждаването на интереса и работата с хартията като материал, за легитимирането на изкуството от хартия като самостоятелно художествено поле за изява в България. Да очертае параметрите на влияние на Художествена галерия – Добрич като организатор на пленера и фактор при иницирането, създаването и популяризирането на изкуството от хартия чрез своя фонд и експозиция. Проследявайки хронологично изданията на пленера в периода 1996 – 2003 г., да определи тематичните и естетически тенденции и развитие на творческите търсения на участниците [1, 2, 3].

Хартията – в търсене на началото

Появата на Пленер „Хартията“ в средата на 90-те години на ХХ в. не е изолирано събитие, а резултат от дълбоки структурни промени в българската художествена среда след 1989 г. Той възниква в период на институционален дефицит, икономическа нестабилност и разпад на утвърдените модели. Промените довеждат до отпадане на идеологическата цензура, централизирания модел за създаване и разпространение на изкуството. Създават се условия за неограничен достъп до информация, обмен на идеи, свободно пътуване на творци и изложби. Демократизацията на процесите спомага за преосмисляне на ролята на държавата и творческите съюзи. На преден план излиза индивидуалността на художника като автор, обединенията на малки творчески групи по приятелски, идеен и концептуален признак. Създават се предпоставки за възникване на алтернативни форми на изкуство и открито противопоставяне на утвърдените стилове и жанрове. Навлизат пърформансът, инсталацията, интерактивни форми, видеото и др. като форми на изразяване. Смесването на изразни средства и материали допринася до размиване на границите между класическите жанрове, залагане на творческия акт и мига на случване, на нетрайното пред дълговечното. С бум на изложби и изяви се дефинира неконвенционалното и концептуалното в изкуството в България. Децентрализацията предполага частни галерии, сдружения и артистични общности да организират тематични изложби и събития на нетипични и

алтернативни пространства. Пленерите се превръщат в популярна форма за комуникация и идейно колабориране, избистряне на концепции и теми за творческа изява.

През деветдесетте години на ХХ в. макар и със закъснение, се засилва и интересът към хартията като материал и изразно средство. Още в периода 1986–1990 година Tamarind Institute¹, известен център за литография, осъществява две пътуващи графични изложби в двадесет и три страни, включително и Източна Европа. Гостуването във Варна е придружено с демонстрации по отпечатване на литография върху ръчна хартия. През 1989-90 година американски майстор на хартия (името му се губи във времето) провежда уъркшоп с варненски художници. Това се превръща в първи досег до процеса, останал в спомените, но без да повлияе на работата на художниците, поне не веднага. Ванко Урумов (1941–2020) и други автори, са провокирани да експериментират с хартиена каша след тази среща.

Като леснодостъпен материал с неподозирани пластични възможности, хартията привлича автори от различните жанрове с възможността за технологично експериментиране и творчески провокации. Свободното пътуване, достъпът до информация и не на последно място възможността за образование в чужбина, допринасят за разпространението на художествени практики, съществуващи извън страната. Владимир Овчаров², а по късно Вержиния Маркарова и Асадур Маркаров (завършили в Китай 1993 г.), допринасят за интегрирането на хартията, като част от нишковото изкуство в съвременния текстил у нас. Участия на български автори на престижни биеналета и изложби за минитекстилен затвърждават тенденцията (1994). Милко Павлов показва свои първи работи от хартия в София през 1993 г. Вихрони Попнеделев създава хартиени основи със свободни форми и текстура за живописване. През 1994 г. Аделина Попнеделева е изкушена от концептуалното третиране на отпечатани върху хартия текстове, готови изрази и фрази, и вплитането им в свободни композиции. Недко Недков³ експериментира в създаването на двуизмерни

¹ Tamarind Institute е литографска работилница, създадена като подразделение на Университета на Ню Мексико в Албакърки, Ню Мексико, САЩ. Започва като Tamarind Lithography Workshop, калифорнийска корпорация с нестопанска цел, основана от Джун Уейн на Тамаринд авеню в Лос Анджелис през 1960 г.

² Владимир Ангелов Овчаров (1938 – 2018), художник приложник. Завършил Художествена академия за приложни изкуства при проф. Чай Фей в Пекин, Китай през 1965. Членувал в секция „Текстил“ на СБХ от 1972 година. Член на Европейската текстилна мрежа (ETN – European Textile Network) и на Есенния салон в Париж. Взема участие и в множество международни форуми на текстилното изкуство през 80-те и 90-те години.

³ Авторът на текста.

цветни композиции и листи ръчна хартия за отпечатването на графика. През 1995 година той представя изложбата „Графика и ръчна хартия“ в Добрич, а началото на 1996 г. в галерия „Палас“ във Варна. Видео интерпретирането на хартията като провокация се представя във проекта „ВидеоХарт“ през 1995 г. в София. Същата година Владимир Овчаров гостува в ХГ Добрич с изложба рисунки върху китайска хартия, изпълнени в традиционната техника Го Хуа. След откриването в разговори и разисквания с ръководството на галерията, в лицето на Евелина Ханджиева, директор и уредниците Пенка Димитрова и Недко Недков, се заражда идеята да се организира първата изложба „Хартията“ в Добрич през 1995 г.

Освен екипа на галерията, по предложение на Владимир Овчаров са поканени автори от София, вече работещи с този материал. Във форума участват 11 художници, изкушени от работата с хартия: Аделина Попнеделева, Владимир Овчаров, Асадур Маркаров, Евелина Ханджиева, Вихрони Попнеделев, Пенка Димитрова, Вержиния Маркарова, Недко Недков, Анна Бояджиева, Панайот Панайотов и Петър Петров.

Авторите творят индивидуално, независимо един от друг, като за първи път темата за хартията като материал, провокация и интерпретация е поставена публично на дневен ред пред групата творци. Концепцията за изложбата е подадена от Владимир Овчаров, а организацията е поета от екипа на ХГ Добрич.

Изложбата се открива на 28 септември, 1995 г., предизвиквайки жив интерес. На откриването Владимир Овчаров споделя⁴: „Хартията е едно от най-старите човешки изобретения, нещо, без което не можем. Горим я, изхвърляме като нещо досадно и ненужно. А всъщност това е един много пластичен, бих казал, благороден материал с неограничени възможности, от който, освен вестници и салфетки, могат да се правят произведения на изкуството... в тази изложба сме се събрали колеги от различни специалности, с различно мислене и единственото нещо, което ни свързва е хартията... Въпреки, че това е първата изложба от този род в България, мисля, че нещата са интересни и ако не друго, то поне показват възможностите на този материал... ..Надявам се тази изложба да бъде първата „книжна лястовица“, която ще излети от художествената галерия на град Добрич.“. С тези думи се поставя посоката на последващото развитие на темата. На пресконференция е заявено и желанието изложбата да бъде представена и в София, а инициативата да прерасне в пленер.

⁴ Слово от откриването на изложбата, архив на ХГ Добрич.

Творбите подредени в залите на галерията в Добрич са различни и неочаквани за зрителя. Анна Бояджиева се представя с пластики, съчетавайки метална мрежа като основа и цветна хартиена каша. Играта със случайността при избиване на ръжда от метала при съхнене на хартията, допринася за обогатяване на цветността, придавайки и автентичност. Панайот Панайотов създава композиции от отпадъчни хартии, картони и велпапе, разчитайки на естествените, натурални цветове, получени при стареенето им. Наслагвани едни върху други, уж случайно, чрез прегъвания и фактури, хартиите заживяват като самостоятелни обекти. Композицията „Трофеи“ на Асадур Маркаров представлява девет плътни ръчно отляти листи хартия със запазени различни следи и структури. Малките пластики на Вержиния Маркарова са своеобразен цветен акцент в залата. „Кошер“ и „Стена“ са композиции, изградени от парченца хартиен канап, оцветени в ярки цветове. Подобен е похватът на авторката при следващите и меки пластики от текстил. С „Изборът на новото поколение“ Владимир Овчаров провокира с хартиени отливки на бутилка Кока-Кола и пластмасова чаша, превръщайки баналните, познати предмети в обекти. В другите две творби поставя в центъра на вниманието книгата, не толкова като текст, а като носител на смисъл и съдържание („Крайт на една книга“ и „Книга за ножицата“). Аделина Попнеделева използва готовите фрази от вестниците за „изтъкаване“ на „Език“, вглеждаща се в смисловата сила на думите, отпечатани върху хартията. Подобен е и контекстът на Евелина Ханджиева, изграждаща женски силует от носталгични късове писма от лична кореспонденция [4]. Вихрони Попнеделев се представя с двуизмерни, свободни форми, изградени от хартиена каша, с много релефна фактура и цвят („Решетка I“, „Решетка II“ и „Цветна градина“). На готови цветни хартии и форми разчита Пенка Димитрова при сътворяване на своите „Ветрила“. Три хартиени отпечатъка от каменни релефи „Стела“ I, II и III е участието на Недко Недков. А с инсталацията „Листопад или есента на нашите чувства“ използва алегорията за разпада на хартията като препратка към човешките взаимоотношения. Двуизмерна е творбата „Следи“ на Петър Петров, наситена с фактури и релефи, като носител на съзнателно отпечатана човешка дейност.

След успеха и големия интерес към изложба „Хартията“ в Добрич, Владимир Овчаров организира представянето и в София. През пролетта на 1996 г. (18–31 март) изложбата е открита в залите на СБХ на „Шипка“ 6, като заема цял етаж. Изложбата е не просто пренесена, а разширена и обогатена с нови творби, сътворени от авторите след вдъхновяващата им първа учредителна среща в Добрич.

Наред с интереса и възхищенията на столичната публика, изложбата предизвиква и възискателния поглед на критиката. В публикация във в-к „Култура“ Мария Василева⁵ прави безпристрастен разбор на експозицията, като определя, че „...изложбата би била авангардна, ако се бе случила преди седем години...“, като посочва примери от вече случили се единични проявления на работа с хартия („Книжни фигури“ и „Птици“ на Елена Парушева, част от скулптурна изложба и др.). Изказва съмнения за естетиката и „първосигналното звучене“ на част от творбите, по отношение на първичното използване на готова хартия. Разбира се, откроява автори и творби, които лично харесва и смята за създадени в „правилната“ посока.

Колегиалните отношения и чувството за общност, затвърждават идеята на групата за организиране на пленер през лятото на следващата година. В разговори и кореспонденция между Владимир Овчаров и Евелина Ханджиева⁶ като директор на ХГ Добрич, при организация на гостуване на изложбата в София, се избистря идеята за организиране на ежегоден пленер, като институционализирана, отворена система с разширяващ се през годините обхват. В архива на галерията се съхранява емоционално, ръкописно писмо от Владимир Овчаров – визионер и вдъхновител, в което поставя параметрите и насоки при организацията на това събитие, станали основа на бъдещия статут на пленера: брой участници, място на провеждане и работа, материали, битови условия, начини на отразяване и финансиране и др.

С най-сложната задача при организирането, финансирането, се заема Евелина Ханджиева, която на кръгла маса през 1995 г. в с. Момчиловци, организирана от фондация Про Хелвеция⁷ представя идеята, като успешно защитава новаторството, потенциала и устойчивостта при реализацията ѝ. През 1996 г. първият проект „Хартията“ е одобрен от фондация Про Хелвеция. Местният бизнес в лицето на фирма „Вектор“, развиваща туристическа дейност в с. Кранево, подsigурява база за настаняване и работа на участниците в първия пленер.

Първото издание на международния пленер „Хартията“ се провежда под домакинството на хотел „Вектор“ в Кранево през есента на 1996 г. В него участват 12 художници – освен основната група от първите изложби

⁵ Василева, М. Вестник Култура, бр. 13/29.03.96 г., София.

⁶ Евелина Ханджиева е директор на ХГ Добрич от 1993 до 2019 г. Родена през 1952 г. в Силистра. Завършва специалност Керамика в НХА, София през 1975 г.

⁷ Швейцарска културна фондация „Про Хелвеция“, открита през 90-те е ключов партньор за швейцарско-български културни инициативи, като подкрепя културни проекти и обмени.

(Аделина Попнеделева, Анна Бояджиева, Асадур Маркаров, Вержиния Маркарова, Вихрони Попнеделев, Владимир Овчаров, Евелина Ханджиева, Недко Недков, Панайот Панайотов, Пенка Димитрова) са поканени Златка Андреева и южнокорейката Хий Сук Лий, живееща във Финландия. За работно пространство е предоставена залата на бивш ресторант, просторна и добре осветена, като бързо е превърната в общо ателие. Подсигурените материали за работа включват и голямо количество отпадъчна хартия, с което се поставя основната провокация пред авторите – да превърнат ненужната хартия в произведения. Рециклирането се превръща в основна концепция в творческия процес. Разпадането на готовата хартия до хартиена каша позволява намеса във физичните ѝ свойства, дава свободата, нужна на художниците да експериментират и откриват неподозирани похвати и посоки за използване на хартията, от позицията на досегашния си професионален опит и предпочитания. За работния процес и подхода на художниците Красимира Коева⁸ казва: „...Техните усилия бяха насочени главно в областта на експеримента – да проникнат във всички възможни аспекти на „ръкотворността“ на процеса, да разберат „всичко за хартията“, да изследват крехката граница между предвидимите и случайните ефекти при творческата намеса.“. Мястото на провеждане на пленера, край морския бряг, досегът с природата, по естествен път подсказва и предразполага към включването на други природни материали, директни или по-дискретни, но удачно хармонизиращи с хартията – пясък, треви, листа, тръстика, парчета рибарска мрежа и други влакна. Разнообразни са изходните позиции и подходи към материала, предвид това, че авторите са от различни поколения и специалности, изявявали се в различни области – текстил, керамика, живопис, графика и др. От особена важност се оказва фактът, че всички творят в едно общо пространство. Спонтанно възникналите идеи се споделят, доразвиват и прерастват съвместни творчески открития, споделени преживявания и заряд. Формата на пленера предполага участниците да са заедно буквално постоянно, което допринася за своеобразно взаимнообучение и обогатяване с опит, знания и идеи. Работата с хартиената каша става водещо направление в експериментите на авторите. Разтворената във вода хартия позволява да се моделира, да се напластява и оцветява по време на творческия процес при създаването на обектите. С по-декоративен характер са „Пясъчните рисунки“ на Анна Бояджиева, „Архаичен олтар“ и „Морско дъно“ на Златка Андреева, с вградени природни материали – „Прозорец“ и „Гнездо“ на Евелина Ханджиева и „Просветление“ на Пенка Димитрова, пространствената работа „Равнина“

⁸ Текст към каталог „Хартията“ 1996 г., Добрич, архив на ХГ–Добрич

на Асадур Маркаров, цветните композиции на Вихрони Попнеделев и Недко Недков, и инсталациите на Хий Сук Ли. Готова хартия за изграждане на своите творби използват Вержиния Маркарова (“Стена“ и „Обръч“) и Панайот Панайотов („Полети“), а Владимир Овчаров, за своята ефирна „колона“ от летящи птици „Детски спомен“ прибягва към класическото оригами.

За десетте дни са сътворени над 60 творби с експериментален характер, инсталации, двуизмерни и пространствени обекти. Един от дните е посветен на артистични акции на брега на морето, превръщайки се в атрактивен завършек на пленера. Акциите са фото документирани и представени в изложбата, открита в ХГ Добрич, обединяваща всичко сътворено по време на пленера. Издаден е и каталог, представящ авторите и обзорен текст на изкуствоведа Красимира Коева.

Интересът към изложбата в Добрич е очаквано висок. Публиката е подготвена за нестандартната експозиция и очаква с интерес творбите, създадени по време на пленера. Местните медии отразяват събитието със заглавия като: „Среща с причудливи творчески решения“, „Пластичните възможности на хартията разкрива експозиция в Добрич“, „Хартиено шоу в Кранево....“ и др.

При първото издание се утвърждават и основните параметри при организацията на следващите пленери. Основен организатор е екипът на ХГ Добрич, който осигурява финансиране, подбор на участници и др. Пленерът се провежда в района на Добрич, в близост до морето. Брой на участници: 10 – 12 художници, като основното ядро от основоположници продължава да е основна част. Всички работят заедно в общо помещение. Задължително условие е работата с хартия. Водещ е експериментът, а рециклирането като екологична тема и използването на природни материали е определящо. Задължително става провеждането на опознавателна екскурзия в района за вдъхновение на авторите. Разговорите и споделянето на досегашен опит прераства във вечерни представяния на участниците. Спонтанните акции и пърформанси на брега на морето се превръщат в задължителен завършек на пленерите. След изложбите се издава каталог, извършва се фото и видео документация, а творби с изразени художествени качества остават във фонда на галерията.

Под същата работеща формула се организират и пленерите през следващите години, като се затвърждава международният профил на събитието.

През 1997 година форумът се провежда отново в с. Кранево в периода 1–10 септември. Освен основната група, са поканени и авторите: Моника Роменска, Александър Стефанов, Сашо Стоицов, също така и Роза Фуентес от Испания, Линда Гредел от Швейцария и Паскал Лиевр от Франция. Популярността на събитието се разраства и сред българските автори, и в международен мащаб.

В Пленера през 1998 г. участват и творци, изкушени от хартията, като Емил Миразчиев, Атанас Парушев, а със свои творби се включва и Милко Павлов. Поканени са и Наталия Залозная от Беларус, Надин Дебай от Франция, Симион Замша и Елена Караченцева от Молдова.

След двете издания е отпечатан общ каталог с дизайн на Теодор Ушев, а в текста към него изкуствоведът Красимира Коева обобщава: „...Срещата на различни културни традиции и равнища успя да се превърне в творчески диалог, чиито резултати са не категоричните еднозначни решения, а самият процес на създанието...“.

Интересът към пленера като форма на общуване и работа с хартия се увеличава както сред българските автори, така и в различни европейски страни. Получават се заявки и писма с желание за участие, като екипът на галерията установява трайни контакти с творци и групи с интерес към хартиеното изкуство. Задълбочава се и изследователската работа по събирането и разширяването на знанията за технологичните процеси. Такъв е контактът със Симон Шемов⁹, професор, специалист и преподавател по хартия във факултета по изкуства в Скопие. С негово съдействие в следващите пленери се включват и художници от Северна Македония.

От 5 до 15 юни 1999 г. се провежда четвъртото издание, като към основната група се присъединяват и Васил Попов, Елена Панайотова, Кольо Карамфилов, Росица Трендафилова, от Македония – Борис Шемов и Борче Стоянов и от Беларус – Александър Лос и Олга Сасикина. Борис Шемов, син на проф. Симон Шемов и Борче Стоянов демонстрират класическо листоотливане, като обогатяват и допълват технологично експерименталния творчески процес.

Петото издание на международния пленер „Хартията“ е под надслов „Зелена зона – Балкански симпозиум“ 2001 г. В него участват 15 художници – Богдан Пелмус и Мария-Магдалена Пелмус от Румъния, Мойца Злокарник

⁹ Симон Шемов е роден в Кавадарци, Северна Македония през 1941 г. Завършил Факултет за Изобразително изкуство в Белград през 1964 г.. Специализирал в Лондон 1970-71 г. и Северна Каролина, САЩ през 1991-93 г. Университетски професор в гр. Скопие.

от Словения, Хане Вукалис от Гърция, Ясенка Тучан-Вайан от Хърватия, Илия Кочовски от Македония и Георги Христов, Мина Дечева, Снежана Симеонова, Евелина Ханджиева, Веселин Начев, Елена Панайотова, Веско Велев, Пенка Димитрова и Недко Недков от България. Проектът има за цел разширяване на творческите контакти на творци от балканските страни и бъдещо сътрудничество.

Като продължение на това сътрудничество е и проведеният през 2002 г. симпозиум с 13 творци от Балканите: Босна и Херцеговина – Ирфан Хошич, Македония – Атанас Атанасоски, Спасе Перовски, Никола Смилков и Ирина Марковска, Румъния – Георге Фаркашиу, Габриел Брожбоиу и Марчел Бунеа и България – Галина Гълъбова, Тихомир Манолов, Недко Недков, Пенка Димитрова и Евелина Ханджиева, както и представителките на Испания – Грета Алфаро и Хемма Байестерос.

За седми пореден път, със заглавието „Европейска ос – Хартията 2003“ се организира пленер, който този път е проведен в Балчик. В него участват 10 творци от различни европейски държави – Анне Райзенен от Финландия, Дьорд Олайош от Унгария, Хема Байестерос от Испания и българските художници Теодор Лихо, Цветелина Максимова, Ицко Мазнев, Красимир Русев, както и екипът на галерията Евелина Ханджиева, Пенка Димитрова и Недко Недков. Атмосферата на ботаническата градина предразполага авторите да доразвият екологичната тематика, използването и вграждането на природни материали в хартиените си творби.

С набързо представените издания се изчерпва първият цикъл от развитието на пленера „Хартията“. Без навлизане в подробности, а с нарочно изброяване имената на изявените български художници и споменаване на страните на гостуващите творци, целим да се очертае обхватът на въздействие на организаторската и популяризаторска дейност на ХГ Добрич в областта на работата с хартия в ранните години на зараждане на хартиеното изкуство в България. Безспорен е и фактът, че това не би било възможно без финансиране, на многократната подкрепа на „Про Хелвеция“, австрийската Култур Контакт, Отворено общество, Център за изкуство „Сорос“, Министерство на културата, Национален фонд Култура, Община град Добрич, СБХ, както и множество малки и големи фирми и местни организации. Финансиране, осигурено чрез успешно представени и защитени проекти на екипа на галерията.

Издаването на каталози след всяко събитие е също установена традиция, нова и нетипична за периода (освен за документиране), а и за разпространение на визуален материал и знание. Предвид отдалечеността

на Добрич, чрез каталозите информация за пленера и създаденото достига до колеги, галерии и институции в страната и далеч извън границите ѝ. А освен изложбите в Добрич, след пленерите се организират и гостуващи в: Изложбен комплекс „Шипка“ 6, София (1996); СГХГ (1997), Пловдив (1997), КК „Константин и Елена“, както и в градските художествени галерии във Варна и Димитровград [5, 6, 7].

През 2004 и 2005 г. се организират две кураторски изложби в ХГ Добрич с поканени утвърдени български художници като Милко Божков, Ангел Станев, Станислав Памукчиев, Йордан Парушев, Стефан Лютаков и много други, изкушени от предизвикателството хартия.

От 2000 година е сформиран раздел „Други форми“ към основния художествен фонд на ХГ Добрич, обединяващ постиженията в хартиеното изкуство, сътворено по време на пленерите, нарастващ ежегодно. А с избрани творби от фонда е обособена зала „Хартията“, като част от постоянната експозиция на галерията.

Обобщавайки през 2005 г., Анелия Николаева пише: „... „Хартията“ постепенно се утвърди като артистичен форум със своя собствена физиономия, факт, без който разговорът за съвременното ни изкуство би бил непълен... На него успешно може да се гледа и като на добра илюстрация на тенденции в съвременното българско изкуство и търсения към по-свободно и преди всичко експериментално овладяване на пластичната форма...“¹⁰ [8].

В този смисъл в заключение можем да кажем, че пленер „Хартията“ може да бъде разглеждан като неформална институция, създавайки условия за среща между художници от различни поколения, за трансфер на знания, техники и концепции, създава общност, памет и приемственост. Пленерът надхвърля формата на еднократно събитие и се превръща в дългосрочен културен механизъм, който допринася за формирането на изкуството от хартия (paper art) като автономна художествена практика в България. Той може да бъде разглеждан не просто като събитие от 90-те години, а като структуроопределящ момент, чиито ефекти продължават да се проявяват в българското съвременно изкуство и в следващите десетилетия.

¹⁰ Архив на ХГ Добрич.

REFERENCES // БИБЛИОГРАФИЯ

1. Hudozhestvena galeriya – Dobrich. V nachaloto be... Hartiyata, June 9, 2020. // [Художествена галерия – Добрич. В началото бе... Хартията. 9 юни 2020.] Available at: <http://www.dobrichgallery.org/bg/news/> (last view: 01-12-2025).
2. Hudozhestvena galeriya – Dobrich. Parvi plener na “Hartiyata”, June 6, 2020. // [Художествена галерия – Добрич. Първи пленер на „Хартията“. 6 юни 2020.] Available at: <http://www.dobrichgallery.org/bg/news/> (last view: 01-12-2025).
3. Hudozhestvena galeriya – Dobrich. Hartiyata! Kak zapochna vsichko, Художествена галерия – Добрич. Хартията! Как започна всичко. 28 май 2020]. Available at: <http://www.dobrichgallery.org/bg/news/> (last view: 01-12-2025).
4. Handzhieva, E. 30 godini Hartiyata, HS Dobrich, 2025, Dobrich. // [Ханджиева, Е. 30 години Хартията, ХГ Добрич, Добрич 2025].
5. Kaprieva, D. 120 godini Balgarsko izkustvo. Prilozhno, dekorativno, monumentalno. 2014, Sofia. pp. 129-134. // [Каприева, Д. 120 години Българско изкуство. Приложно, декоративно, монументално. София 2014, стр. 129-134].
6. Markova, V. Nauchna konferentsiya 2018, Dizayn i prilozhni izkustva. NAA, 2018, Sofia. pp. 50. // [Маркарова, В. Научна конференция 2018, Дизайн и приложни изкуства. НХА. София 2018 стр. 50].
7. Stefanov, S. 120 godini Balgarsko izkustvo. 2012, Sofia. p. 286. // [Стефанов, С. 120 години Българско изкуство. София 2012, стр. 286].
8. Arhiv na Hudozhestvena galeriya – Dobrich. // [Архив на Художествена галерия – Добрич].

ПЛЕНЕР „ХАРТИЯТА“ ОТ 1996 ДО 2003 Г. –
ОСНОВОПОЛАГАНЕ И ПРИНОС В РАЗВИТИЕТО НА
ХАРТИЕНОТО ИЗКУСТВО В БЪЛГАРИЯ

Недко В. Недков

Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, България

Резюме: През 2025 година се навършиха 30 години от началото на проект „Хартията“, тема, по която екипът на ХГ Добрич работи, развива и популяризира. Чрез изложби, пленери, лекции, публикации, демонстрации и практическа работа с деца, темата „Хартия“ се утвърди като нова художествена територия и самостоятелна творческа практика, довела до легитимирането на понятия като хартиено изкуство, Paper art, ръчна и авторска хартия и др. в България.

След първата изложба в Добрич през 1995 г., инициативата прераства в ежегоден пленер, въпреки прекъсването от няколко години, той е възроден отново и продължава до днес.

Ключови думи: хартия, хартиена каша, пленер, хартиено изкуство, paper art, ХГ Добрич, Добрич, Аделина Попнеделева, Владимир Овчаров, Асадур Маркаров, Евелина Ханджиева, Вихрони Попнеделев, Пенка Димитрова, Вержиния Маркарова, Недко Недков

*Недко Василев Недков, директор на ХГ Добрич, докторант към катедра „Графика“,
ФИИ, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“*

*Nedko Vasilev Nedkov, director of the Dobrich Art Gallery, doctoral student at the
Department of Graphics, Faculty of Fine Arts, St. Cyril and Methodius University*

e-mail: nedkon@mail.bg